

Reagiranje Josipa Glaurdića na prikaz njegove knjige
Vrijeme Europe, Zapadne sile i raspad Jugoslavije
objavljen u *Časopisu za suvremenu povijest*, br. 2/2012.

Pošto iznimno cijenim *Časopis za suvremenu povijest*, malo je reći da sam bio oduševljen činjenicom da je i moja knjiga zavrijedila prikaz – i to poduži – na njegovim stranicama u prošlom broju. Čitajući prikaz kolege Mladena Baraća, međutim, moje oduševljenje je postupno kopnilo, da bi se na kraju pretvorilo u rezignaciju. Toliku količinu nerazumijevanja, a i zlonamjernog iskrivljanja onoga što je napisano u mojoj knjizi, pomalo naivno ipak nisam očekivao. Stoga se zahvaljujem uredništvu časopisa na pruženoj prilici za odgovor. Čitatelje vjerojatno neće iznenaditi što ću svoje komentare ograničiti na Baraćevu kritiku mojeg tretmana Bosne i Hercegovine, odnosno hrvatske politike prema njoj. Iako bi se i o drugim dijelovima njegove recenzije dalo raspravljati, očito je da je Baraću Bosna i Hercegovina Ahilova peta mojeg narativa. Kako ne gajim iluzije da ću Baraćevo mišljenje promijeniti – jer ako to nisam uspio knjigom, teško da ću ovim kratkim odgovorom – pažnju ću striktno posvetiti njegovoj kritici i njenoj neutemeljenosti u činjenicama i interpretacijama koje sam u svojoj knjizi predstavio.

Barać tako sugerira da mom „sudu kako su Tuđmanove tvrdnje o BiH implicirale pretenzije ‚na barem dio BiH‘ te da su iste ‚zatrovale odnose s bosanskim Muslimanima‘ kronično nedostaje širi kontekst“. Sudeći po citatima, Barać se referira na moju diskusiju o Tuđmanovom pozivanju na Hrvatsku „u svojim povijesnim i prirodnim granicama“ tijekom predizborne kampanje 1990. godine, a pogotovo u njegovu govoru na Prvom općem saboru HDZ-a u veljači te godine (str. 80.). S obzirom na moju opsežnu diskusiju o predizbornoj kampanji i onome što joj je prethodilo na hrvatskoj, bosansko-hercegovačkoj i jugoslavenskoj sceni – teško mi je dokučiti koji to kontekst Baraću nedostaje. Kampanja srbijanske intelektualne, političke i sigurnosne elite protiv BiH u periodu „antibirokratske revolucije“ je tu (str. 45.-51.), baš kao što su i Tuđmanova pojašnjenja da je njegova retorika odgovor na srpska posezanja za BiH (str. 80-81). Baraćeva sugestija kako mojem prikazu Tuđmanovih izjava nedostaje kontekst neizvjesnosti sudbine BiH tijekom 1990. i 1991., etničke raslojenosti njenih triju najbrojnijih naroda koja se pretvorila u političku podjelu nakon odluke o uvođenju višestranačja i održavanja izbora, kao i nepostojanja konsenzusa među bosansko-hercegovačkom političkom elitom – ta sugestija

odaje Baraćevo pomanjkanje osjećaja za nužnu kronološku preciznost. U veljači 1990. godine, kada je Tuđman nizom izjava osporio suvereni i nezavisni status Bosne i Hercegovine, nije bilo nacionalnih stranaka u BiH jer su još uvijek bile zabranjene (iako su se neke od njih, uključujući HDZ BiH, počele organizirati na terenu). Ustavni sud BiH tu je zabranu proglasio neustavnom tek 12. lipnja, a Skupština SR BiH odlučila je sazvati višestranačke izbore tek 7. kolovoza te godine. O svemu tome, kao i o nepostojanju konsenzusa među BiH političkom elitom, različitim stajalištima triju dominantnih nacionalnih stranaka i izvjesnoj političkoj/etničkoj podjeli, ja opširno pišem, i to u onom dijelu knjige gdje ta rasprava kronološki i pripada (str. 94.-99.). Sudbina BiH u veljači 1990. jest zaista bila neizvjesna, no ništa manje neizvjesna od sudbine ostalih jugoslavenskih republika ili čitave Jugoslavije. Uostalom, na koji način bi ta neizvjesnost trebala promijeniti naše vrednovanje Tuđmanovih izjava ili njihovog utjecaja na stav bosansko-hercegovačkih Muslimana prema njemu?

Barać mi, također, prigovara zbog navodno neuvjerljive i manjkave prosudbe o političkim ciljevima i aktivnostima triju nacionalnih političkih elita u BiH, kao i njihovih najsnažnijih stranaka. Pri tome mu je posebno neuvjerljivo moje „pozicioniranje bosansko-hercegovačkih Muslimana/Bošnjaka na ulogu pasivnih promatrača s obzirom na potencijal velikog broja građana muslimanske nacionalne ili vjerske pripadnosti, rasprostranjenih ne samo u BiH nego i u Crnoj Gori i Srbiji, s čijim je kapacitetom Alija Izetbegović i krug njegovih istomišljenika ozbiljno računao pri osnivanju Stranke demokratske akcije (SDA)“. Usto me i optužuje za „niveliranje političkih ciljeva hrvatske i srpske političke elite u BiH“, koje navodno svodim „isključivo na pokušaj razbijanja BiH i njezina komadanja“. Pri tome sam navodno „propustio naznačiti kako su u zadanom vremenu ideje o stvaranju zasebne nacionalne jedinice unutar BiH ili izdvajanju hrvatskog etničkog teritorija iz BiH bile alternativne opcije“. Dok me Baraćeva prethodna rasprava o „nedostatku šireg konteksta“ navela na zaključak o njegovom pomanjkanju osjećaja za nužnu kronološku preciznost, ovi prigovori me navode na zaključak da Barać ne umije čitati s razumijevanjem.

Kada su u pitanju pozicije bosansko-hercegovačkih Muslimana, odnosno njihove najjače nacionalne stranke, ja ih opisujem i objašnjavam u čitavom nizu događaja – od predizborne kampanje (str. 97.-99.), preko skupštinske rasprave o suverenitetu BiH u veljači 1991. (str. 140.), pregovora s Miloševićem iz kolovoza 1991. (str. 185.-187.), poziva na odbijanje JNA mobilizacije iz listopada 1991. (str. 212.), skupštinske rasprave o suverenitetu BiH iz istog mjeseca (str. 217.-219.), Izetbegovićevog sastanka s Hans-Dietrichom Genscherom iz studenog 1991. (str. 236.), niza poziva UN-ovim snagama kroz jesen i zimu 1991.-1992., do Cutileirovih pregovora i kolapsa BiH u rat (str. 261.-274.) – iz kojih se jasno može iščitati znatno kompleksniji stav od karikaturnog portreta „pasivnih promatrača“ koji mi Barać imputira. Jednostavno rečeno, prvotni pokušaj držanja ekvidistancije između Hrvatske i Srbije nije pasivno promatranje. Obrana suvereniteta i nedjeljivosti BiH nije pasivno promatranje. Zazivanje međunarodne intervencije u BiH nije pasivno promatranje. Kampanja za međunarodno priznanje BiH nije pasivno promatranje. Naivnost po pitanju

motiva i ciljeva JNA u BiH, kao i katastrofalna nepripremljenost za obranu od agresije – to već jest pasivno promatranje (s korijenima i u iznimno nezahvalnom geopolitičkom položaju), no čini mi se da se Barać s tom procjenom ne bi složio, sudeći po njegovom stajalištu o broju naoružanih članova Patriotske lige pred početak rata.

Baraćeva optužba za moje navodno „niveliranje političkih ciljeva hrvatske i srpske političke elite u BiH“ također nema uporište u onome što sam napisao. U diskusiji o političkim platformama HDZ-a i SDS-a tijekom predizborne kampanje u BiH, jasno sam naznačio kako su se u pozicijama najjače stranke hrvatskog stanovništva Bosne i Hercegovine mogli naći dokazi podrške za niz političkih opcija za BiH: od njene podjele između konstitutivnih naroda do njene nezavisnosti. S druge strane, kako sam napisao, pozicija SDS-a bila je jasna: Bosna i Hercegovina trebala je biti dio *de facto* nove Velike Srbije (str. 96.-97.). Nadalje, predstavio sam sukob u Bosni i Hercegovini tijekom veljače 1991. godine kojem je povod bila parlamentarna deklaracija o suverenitetu BiH. Za razliku od Muslimana i Hrvata koji su zajedno bili za deklaraciju, SDS je bio voljan priznati suverenitet BiH samo u slučaju njenog ostanka u nekakvoj Jugoslaviji, uz Karadžićevu znakovitu izjavu „što manje budu šanse Jugoslavije, rastu velike Srbije“ (str. 140.-141.). Predstavio sam, također, i sličan sukob u Skupštini Bosne i Hercegovine u listopadu 1991., u kojem su na jednoj strani bili SDA, HDZ i niz zastupnika ostalih stranaka, a s druge Radovan Karadžić i SDS. Prvi su zajedno izglasali memorandum o suverenosti BiH i o pregovaračkoj platformi BiH za Konferenciju o Jugoslaviji, dok su drugi prijetili „paklom rata“ i „nestankom muslimanskog naroda“ (str. 217.-219.). Konačno, u raspravi o početku rata u Bosni i Hercegovini, jasno sam naznačio da su BiH „Srbi smatrali središtem svog plana za stvaranje Velike Srbije; Hrvati su bili podijeljeni i smatrali je ili predmetom svojih pretenzija ili nedjeljivom barijerom srpskom napredovanju“, baš kao što sam jasno naznačio da je „glavni razlog zbog kojega je Bosna i Hercegovina naglo tonula u rat bila strategija vodstva bosanskih Srba, kojom je upravljao Beograd“ (str. 261.). Za savršen pokazatelj kontrasta koji sam podvukao između pozicija BiH Srba i Hrvata, dovoljno je pročitati moju diskusiju o njihovim stajalištima i strategiji u zimu 1991.-1992. (str. 261.-264.). Dok su se Srbi naoružavali i pripremali za agresiju kojom bi osigurali najveći mogući dio Bosne i Hercegovine za Veliku Srbiju, Hrvati su bili duboko podijeljeni između nekoliko alternativnih opcija.

Uz neutemeljene optužbe za navodno „niveliranje političkih ciljeva hrvatske i srpske političke elite u BiH“, Barać također sugerira da sam „kriminalizirao“ srpsko-hrvatske pregovore i sveo ih „isključivo na pokušaj podjele BiH“, kao i da sam opravdavao „pokušaj bosansko-hercegovačkih Muslimana/Bošnjaka da se dogovore s Beogradom“. Naprotiv, u raspravi o pregovorima Franje Tuđmana sa Slobodanom Miloševićem iz proljeća 1991. godine, jasno sam naznačio da je Tuđmanov „argument u prilog pregovaranju s Miloševićem umjesto pribjegavanja nasilju bio opravdan, posebice stoga što je retorika srbijanske oporbe bila još gora od retorike srbijanskog predsjednika“, kao što sam i naznačio moguće druge teme o kojima su dvojica predsjednika prego-

varala, poput Kosova, Krajine, ili sudbine Ante Markovića (str. 139.-141.). S obzirom na dosadašnji historiografski tretman tih pregovora, kao i na samu važnost teme, potpuno je razumljivo da su pregovori obrađeni primarno iz perspektive budućnosti Bosne i Hercegovine. Moj tretman Tuđmanove odluke da u pregovorima s Miloševićem predmetom bude Bosna i Hercegovina nije nikakva „kriminalizacija“, već je kritika utemeljena na političkim i strateškim argumentima koje sam jasno iznio (str. 141.-142.). Kada su u pitanju muslimansko-srpski pregovori u kolovozu 1991., etiketirati moju raspravu o tim pregovorima (str. 185.-187.) „apologijom“ ili „opravdavanjem“ Sarajeva je zlonamjerno, pogotovo u svjetlu činjenice da sam jasno naznačio kako su tim potezom bosansko-hercegovački Muslimani gotovo omogućili Miloševiću „zadati odlučan smrtni udarac“ Hrvatskoj, kao i da su sami prišli na pregovore osobi i njegovoj mašineriji koji su u narativu nedvojbeno označeni najvećim negativcima čitave priče. To što su u kalkulacije Alije Izetbegovića i njegovih suradnika ušli i Tuđmanov dvosmisleni stav o budućnosti BiH i srpska trenutna drastična vojna nadmoć nisu nikakva opravdanja – to su jednostavno činjenice.

Barać mi također spočitava „sasvim neodmjerene“ tvrdnje iz rasprave o BiH u zimu 1991.-1992., pogotovo moje „prozivanje“ predsjednika Tuđmana za stav „omalovažavanja Bosne i Hercegovine i [za] njegovu sklonost prema njenoj podjeli“, kao i moju tvrdnju da je taj stav imao jake sljedbenike osobito u zapadnoj Hercegovini koji su za cilj – poput SDS-a – imali „da se konačno otrgne što veći komad Bosne i Hercegovine i pripoji Hrvatskoj“. Barać mi pri tome također predbacuje kako navodno promatram „osnivanje hrvatskih zajednica Herceg-Bosne i Posavine kao sredstava separatizma, a ne obrane od predstojeće srpske agresije, uz kolokvijalno naklapanje: ‘...premda gotovo sigurno s Tuđmanovim blagoslovom’“ (str. 263.). U odgovoru na ove primjedbe, poslužiti ću se riječima predsjednika Tuđmana iz njegovog novogodišnjeg razgovora s hrvatskim medijima pred sam kraj 1991.:

“Činjenica je da danas dva milijuna Srba živi zapadno od Drine. Veća je opasnost zadržavanje odnosa mržnje i nesnošljivosti koji erupiraju atentatima, ratom, četništvom, ustaštvom nego ukloniti razloge tom neprestanom nadmetanju i klanju. To se može ostvariti tako da se nacionalni ciljevi Srbije ostvare i da ona više nema razloga za ekspanziju, a ujedno bi se Hrvatskoj priključilo njezine krajeve jer je sadašnji hrvatski perec neprirodan. Kako ćete sutra Hrvatima u BiH postaviti granicu prema Hrvatskoj kraj Imotskog ili carinu kraj Dubrovnika i ostaviti ih izvan Hrvatske? U hrvatskom je interesu da se taj problem riješi na naravan način, na način kako je bila riješena Banovina. Pri tome bi mogao ostati dio ‘zemljice Bosne’ gdje bi Muslimani imali većinu i ta bi država Bosna mogla biti tampon između Hrvatske i Srbije”.¹

Što je to, dakle, „sasvim neodmjereno“ u mojoj tvrdnji da je predsjednik Tuđman i u ovom periodu „omalovažavao Bosnu i Hercegovinu“ i bio „sklon njenoj podjeli“? Pogotovo ako njegovim javnim izjavama dodamo čitav niz

¹ Olga RAMLJAK, „Priznanje se više ne može spriječiti!“, *Slobodna Dalmacija*, Split, 31. 12. 1991.-1. 1. 1992., 2.-4.

sličnih izjava u razgovorima i pregovorima sa stranim diplomatima, kao i s bosansko-hercegovačkim akterima. Za stav zapadno-hercegovačkog krila HDZ-a, a pogotovo njegovog lidera Mate Bobana, odnosno za opravdanost moje procjene o njihovim ciljevima u ovom periodu, još jednom podvlačim diskusiju na str. 263.-264., a osobito pripadajuće fusnote 190-194. Kad su u pitanju HZ Herceg-Bosna i HZ Posavina, ponovno moram zaključiti kako Barać ne umije čitati s razumijevanjem. Jasno sam napisao da je te dvije hrvatske zajednice osnovala frakcija HDZ-a s Bobanom na čelu „tijekom završnog stadija srpske opsade Vukovara i sve jačih napada na Dubrovnik (...) kao odgovor na srpske pripreme za rat u Bosni“ (str. 263.). One su također bile osnovane „i kao strukture koje su trebale pomoći Hrvatima da dobiju najveći mogući dio BiH u slučaju raspada republike“, ali njihova funkcija odgovora na dolazeću agresiju je nedvojbeno i jasna iz moje rasprave. Konačno, moja sugestija da su HZ Herceg-Bosna i HZ Posavina osnovane „gotovo sigurno s Tuđmanovim blagoslovom“ nije nikakvo „kolokvijalno naklapanje“, već procjena utemeljena na svemu što znamo o odnosu predsjednika Tuđmana s Hrvatima, a pogotovo s raznim frakcijama HDZ-a, Bosne i Hercegovine. Svaki historiografski rad, a pogotovo onaj koji se bavi suvremenom poviješću, uključuje element nesigurnosti – pa tako i moj.

Kad smo već kod elementa nesigurnosti, potreban je i odgovor na Baraćevu kritiku mojih navodno pogrešnih faktografskih podataka o brojnosti snaga pod oružjem triju strana u Bosni i Hercegovini početkom travnja 1992. Pri tome Barać navodi kao relevantno izlaganje Sefera Halilovića na savjetovanju u Mehurićima u veljači te godine u kojem Halilović tvrdi kako Patriotska liga broji oko 120.000 ljudi. Podaci koje ja u knjizi koristim, međutim, nisu pali s neba. Kao što je vidljivo iz teksta, preuzeo sam ih od Jamesa Gowa, inače profesora na Odsjeku za ratne studije King's Collegea u Londonu i nepristranog eksperta za rat u BiH, a on ih je temeljio na analizi časopisa *Jane's Intelligence Review*. Naravno, ostavljam mogućnost da su pogrešni, ali moramo biti iznimno pažljivi u vrednovanju podataka koje iznose lokalni akteri zbog njihovih pristranosti, ovisno o vremenskom kontekstu u kojem govore i publike kojoj se obraćaju. Sefer Halilović je, primjerice, u svojoj kasnijoj knjizi *Lukava strategija* naveo podatak o 60 do 70 tisuća naoružanih članova Patriotske lige u vrijeme savjetovanja u Mehurićima.² Kojem Haliloviću vjerovati? Unatoč inherentne nesigurnosti pri procjeni brojnosti muslimanskih snaga u kaosu podijeljenih lojalnosti početka rata u BiH, činjenica, međutim, ostaje da je muslimanska strana – velikim dijelom zbog očiglednih organizacijskih problema, ali velikim dijelom i zbog naivnosti svojeg političkog vodstva po pitanju JNA – iznimno nepripremljeno dočekala rat. Da je zaista imala 120.000 ljudi pod oružjem – pitanje je kako bi rat u BiH izgledao u proljeće 1992.

Posebnu pažnju također zaslužuje niz potpuno neutemeljenih i činjenično manjkavih Baraćevih primjedbi vezanih uz moj tretman Cutileirovog plana. Barać tako sugerira da „odbacujući etnički koncept političkog preustroja BiH,

² Sefer HALILOVIĆ, *Lukava Strategija*, Sarajevo, 1997., 120.

[Glaurdić] kao optimalnu sugerira 'građansku' platformu (tj. unitarnu), koju je zagovarao SDA, koja je trebala zamijeniti suverenost i konstitutivnost triju naroda“. To je netočno. Ja nigdje nisam sugerirao građansku ili unitarnu platformu, kao ni odbacivanje suverenosti i konstitutivnosti triju naroda. Ukoliko Barać shvaća moju kritiku etničke teritorijalizacije Bosne i Hercegovine kao zagovaranje unitarne države, to samo govori o njegovoj neupućenosti u moguća ustavna rješenja za budućnost BiH. U toj neupućenosti Barać, na žalost, nije jedini. Velika većina i domaćih i međunarodnih političkih aktera u Bosni i Hercegovini do dana današnjeg nije sposobna shvatiti da su etnička teritorijalizacija i unitarnost samo dva ekstremna pola mogućeg ustavnog uređenja bosansko-hercegovačke države.

Barać mi, nadalje, predbacuje kako navodno nisam „smatrao potrebnim komentirati ili kritizirati“ Izetbegovićevu prvotno prihvaćanje Cutileirova plana „zbog pristajanja na etnički koncept preustroja“. To je također netočno. Moj komentar i interpretacija Izetbegovićeve odluke su jasni i nedvosmisleni i utemeljeni su na svjedočanstvima sudionika pregovora i s bosansko-hercegovačke i sa strane Europske zajednice: Izetbegović nije želio pristati na Cutileirov plan, ali je na to bio prisiljen Cutileirovom *de facto* ucjenom kako je njegov pristanak nužan za priznanje nezavisnosti BiH, kao i Carringtonovom sugestijom kako ga u protivnom čeka rat sa Srbima koji ne može dobiti (str. 269.). Je li Izetbegović tijekom pregovora jasno naznačio kako je etnička teritorijalizacija loša platforma kojoj se on i SDA protive? Jest. No, unatoč tomu, Cutileiro i Carrington su mu na stol stavili upravo plan etničke teritorijalizacije uz prijetnju da o njegovom pristanku na taj plan ovisi priznanje nezavisnosti BiH i uz sugestiju kako ga u suprotnom čeka rat s nadmoćnijim protivnikom. Što bi to Barać, dakle, želio da dodatno komentiram ili kritiziram? Izetbegovićevu naivnost i razočaranje Europskom zajednicom? Njegovu slabost da je prihvatio Cutileirov plan (iako samo kao platformu za buduće pregovore) protivno svojoj volji? Njegovu strategiju da pokuša osigurati međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine pristajanjem i na takve pregovore?

Barać mi također predbacuje i interpretaciju kako su sve tri strane – uključujući hrvatsku – odbacile Cutileirov plan u danima nakon dogovora u Sarajevu 16.-18. ožujka 1992. Barać tvrdi kako sam do tog zaključka došao uzimajući u obzir mišljenje „marginalnih političkih skupina iz HDZ-a i pojedinaca iz Katoličke crkve, a zanemarujući da je HDZ, kao legitimni politički predstavnik hrvatskog naroda u BiH, prihvatio plan“. Baraćeva argumentacija, pošto je ustaljena u historiografiji tog perioda Bosne i Hercegovine kod hrvatskih, srpskih, a i zapadnih znanstvenika, zavrjeđuje detaljniji odgovor – iako je on jasan već u mojoj knjizi (str. 269.-270.).

Na sastanku u Sarajevu 16.-18. ožujka sve tri strane prihvatile su Cutileirov plan prema kojem se BiH dijelila na tri konstitutivne jedinice utemeljene primarno na etničkim načelima, ali uzimajući u obzir i gospodarske, zemljopisne i druge kriterije. Karta koja je bila sastavni dio tog plana, međutim, bila je čisto etnička karta BiH prema popisu iz 1991. godine pri čemu su dijelom svake od

tri konstitutivne jedinice postajale općine u kojoj je jedan narod imao makar i relativnu većinu. Reakcije na usvajanje tog nacrtu bile su pomiješane među predstavnicima svih triju naroda. Izetbegović je, međutim, jedini kojem se zamjera odbacivanje Cutileirovog plana i to stoga što je u intervjuu medijima tjedan dana kasnije izjavio da ga je na suglasje s Cutileirom natjerao *de facto* ucjena Europske zajednice, i stoga što je sugerirao građanima BiH da, zajedno s njim, glasuju protiv tog plana na referendumu.³ Izvor svaljivanja krivnje na Izetbegovića za konačnu propast Cutileirovog plana leži u kasnijim propagandnim aktivnostima glavnih zagovornika tog plana – Cutileira i Carringtona – koji su imali svoje interese za takvu kampanju. No njihova – a i Baračeva – interpretacija pogrešna je iz niza razloga.

Prvo, dok je Izetbegović ostao na retorici, srpska strana povukla je tih dana niz odluka koje su bile u potpunoj suprotnosti sa sporazumom. Kao što već navodim u knjizi, dužnosnici SDS-a izjavili su kako Cutileirov plan smatraju „dobrim polazištem za konfederalizaciju Bosne i Hercegovine i pripajanje srpskih zemalja Jugoslaviji“, a njihova je „Srpska skupština“ proglasila i ustav „Srpske Republike Bosne i Hercegovine“ i izjavila da se želi „pridružiti svesrpskoj državi Jugoslaviji“. Ukoliko je Izetbegovićeva izjava značila odbijanje Cutileirovog plana – onda su i ove izjave i odluke značile to isto. Drugo, i izjave hrvatskih predstavnika – i to ne samo „marginalnih političkih skupina iz HDZ-a i pojedinaца iz Katoličke crkve“, kako tvrdi Barač – nedvojbeno su ukazivale na to da se HDZ ne slaže s osnovnim temeljima Cutileirovog plana: sa zemljovidom (koji je bio sastavni dio plana dogovorenog u Sarajevu 16.-18. ožujka), a i s načelom unutarnjeg preustroja Bosne i Hercegovine primarno na etničkoj osnovi. To je kristalno jasno iz čitavog niza izjava najviše pozicioniranih osoba iz vrha HDZ-a, uključujući stranačkog glasnogovornika, njenog glavnog tajnika, kao i konačno njenog glavnog pregovarača tijekom runde pregovora koja je slijedila od 31. ožujka do 1. travnja u Bruxellesu, Milenka Brkića.⁴ Ukoliko je Izetbegovićeva izjava značila odbijanje Cutileirovog plana – onda su i njihove izjave značile to isto. I treće, pred novu rundu pregovora u Bruxellesu, od 31. ožujka do 1. travnja, pregovarači Europske zajednice kritizirali su sve tri strane zbog odstupanja od prijašnjeg dogovora, dok su te sve tri strane – uključujući i Izetbegovića i SDA – unisono izjavile kako nikada nisu službeno povukle svoj pristanak.⁵ Dakle, ukoliko koristimo iste kriterije po kojima smo okrivili Izetbegovića za neiskrenost ili odbijanje Cutileirovog plana, nužno moramo okriviti i druge dvije strane, uz također nužno shvaćanje poprilično shizofrenog povijesnog konteksta u kojem su svi djelovali i kojem su dali svoj doprinos.

Moj posljednji odgovor Baraču kad je u pitanju Cutileirov plan odnosi se na njegovu tvrdnju „da je Izetbegovićeva naknadno odbijanje Cutileirova plana

³ „Većina nas voli Bosnu,” *Oslobođenje*, Sarajevo, 25. 3. 1992., 1.

⁴ „Karta na štetu Hrvata,” *Oslobođenje*, 25. 3. 1992., 4; „Kadrovski i koncepcijski prevrati“ i „Hrvatski pogled’ na BiH,” *Oslobođenje*, 26. 3. 1992., 5; „Sizifov posao,” *Oslobođenje*, 31. 3. 1992., 1; „Neodgovarajuća etnička podjela,” *Oslobođenje*, 1. 4. 1992., 4.

⁵ „Tri priče u tri aviona” i „Sizifov posao,” *Oslobođenje*, 31. 3. 1992., 1.

(...) bilo izravan povod bosansko-hercegovačkim Srbima (uz potporu službenog Beograda) za početak opće agresije na hrvatske i bošnjačke dijelove BiH“. Ovom interpretacijom Barać zaista pokazuje potpuno nerazumijevanje prilika u Bosni i Hercegovini i srpske strategije u tom periodu, kao i same prirode velikosrpskog projekta u BiH. Ne znam samo je li njegova interpretacija jednako neutemeljena kao i interpretacije koje povodom za agresiju smatraju ubojstvo na sarajevskoj svadbi 1. ožujka ili priznanje BiH od strane zemalja EZ-a 6. travnja 1992. – ili je njegova interpretacija još i gora. U svakom slučaju, siguran sam da je svaka od tih interpretacija iznimno popularna kod onih koji žele ekskulpirati vodstvo bosansko-hercegovačkih Srba od odgovornosti za početak rata. Davati značaj jednoj Izetbegovićevoj izjavi medijima za eskalaciju nasilja koje je već bilo otpočelo i eksponencijalno se povećavalo neovisno o toj izjavi, a što je jasno iz najosnovnije kronologije tog nasilja (i priprema za njega!) – to odaje dubinu Baraćevog analitičkog nesnalaznja. No ne shvaćati što su to Karadžić i SDS zapravo željeli u BiH – a što su prezentirali svojom kartom buduće BiH tog ožujka u kojoj su Muslimanima i Hrvatima namijenili trećinu države i niz getoiziranih enklava i podijeljenih gradova⁶ – e to je već problem koji me navodi na mišljenje da Barać o korijenima rata u BiH baš ništa ne razumije.

Na koncu, moram se osvrnuti i na Baraćevu sugestiju kako će „izneseni autorovi stavovi čitateljstvu biti razumljiviji ako se zna da je doktorska disertacija napravljena pod mentorstvom dr. Ive Banca, koji je, unutar hrvatske historiografije, jedan od najzastupljenijih zagovornika nedokazane teze o neprijateljskoj i destruktivnoj ulozi hrvatskog političkog vrha u BiH“. Implikacija takve argumentacije je jasna: ja kao autor ili nisam sposoban donositi zaključke utemeljene na povijesnim izvorima samostalno i neovisno od jednog od svojih mentora, ili sam te prosudbe sklon mijenjati kako bih kod tog mentora osigurao bolju poziciju. Žalosti me da se Barać, kao mladi hrvatski znanstvenik, takvom argumentacijom pridružio dvojici starijih američkih kolega kojima je također, u jednoj drugoj prilici, bilo nepojmljivo da ja zapravo mislim svojom glavom.⁷ Još više bi me, međutim, žalostilo ako bi Baraćev komentar bio ukorijenjen u osobnom iskustvu pritisaka na njegov akademski integritet, ili na njegovoj prosudbi da je za karijerno napredovanje potrebno biti slijep pored zdravih očiju. Parafrazirajući zadnju rečenicu njegove recenzije, bilo bi bolje za „ostatak hrvatske historiografije“ kada bi Baraćev „uradak“ bio tek plod njegova promašaja kao povjesničara.

JOSIP GLAURDIĆ

⁶ Karta je reproducirana u Mladen KLEMENČIĆ, *Territorial Proposals for the Settlement of the War in Bosnia-Herzegovina*, International Boundaries Research Unit, University of Durham, Durham 1994., 38.

⁷ Vidjeti, Josip GLAURDIĆ, "Review Essay: 'Confronting the Yugoslav Controversies: A Scholars' Initiative,' Charles Ingrao and Thomas A. Emmert (eds.)," *East European Politics and Societies*, Vol. 24, No. 2 (2010): 294-309; Charles INGRAO, Thomas A. EMMERT, "Response to Josip Glaurdić's Review," *isto*, 310-315; Josip GLAURDIĆ, "Response to Ingrao and Emmert," *isto*, 316-320.